

K R I T I K A

Versek a mindenségről és a mesterségről

ORBÁN OTTÓ: A KÖLTÉSZET HATALMA

A könyv címe nem keveset mond, hiszen „A költészet hatalma” kijelentéshez (mint minden mondatban leírt tényálláshoz) értelemszerűen az összes logikai következmény is hozzátartozik. Így az is, hogy a „költészetnek van hatalma”, amely megállapítás egy, az előzményekben levő ellenkező állításra akár válasz is lehet. S mindezzel a könyvcím azonnal abba a homályba vesző eredetű kérdéskörbe viszi olvasóját, amely a líra (és a művészetek) szükségességének avagy fölöslegességének voltára vonatkozik. A verseskönyv alcíme azonnal eligazít a szerző véleményéről. Ugyanis a mindenségről és a mesterségről verseket írni nyilván azt (is) jelenti, hogy ebben (vagy ebben is) van a költészet hatalma: az írás olyan mesterség, mely készítményébe, a versbe képes zárni, foglalni a mindenséget. Ami persze ellentmondás, akkor is, ha a vers fogalmát és a mindenséget bármilyen tüzetességgel meg lehetne határozni. Ugyanakkor – és ez is meglehetősen közhelyes gondolat – a vers nem csupán része a mindenségnek, hanem maga is egy mindenség(rendszer). Ilyen tulajdonságú verset írni az tud, aki ismeri a mesterséget.

A mesterség elsajátítása és folyamatos birtoklása nem könnyű. A maga is mester Weöres Sándor antológiává állította össze a magyar költészet rejtett értékeit és furcsaságait: azokat a részeket, amelyek – nyilván saját számára – bizonyos szempontból és fokban a mindenséget jelentették (l. *Három veréb hat szemmel*. Budapest, 1977). Voltaképpen ezek a versek azt mutatják, mi a költészet hatalma a Weöres Sándor-i világban, amely a költő Weöres lírájának való és lehetséges világa, s amelyben mindenk felett uralkodik a mesterség. Orbán Ottó verseskönyve is efféle antológia, ám ennek darabjait ő maga írta, végigpróbálva imigyen a mesterség számos fogását, a mindenség részekbe foglalását. Végül összegzi a könyv címében az eredményt, ami nem más, mint a költészet hatalma a részek és az egész fölött, a mindenség fölött, amely maga az élet.

A kötet nyitóverse (*A költő a költészet hatalmát dicséri*) a hétköznapi világban hatalom nélküli költészetet azonnal átteszi a lényegibb világba:

*közönybe fulladnak robbanékony verseim
leírok egy verssort nem történik semmi
[...]
és minden józan megfontolás ellenére
valami történt
úgy képzeljük a dolgot
mint a víz körtáncát
ég és föld között lebegünk
beleszivárgunk a talajba
sókat hozunk-viszünk
[...]* (5)

Az ég és föld között lebegő költő az utószóban elmondja, hogy könyve a vonzódásainak és az ellenszenveinek világirodalmi antológiája „és egyben szándéktalan önarckép, melyet megfestve a szerző épp biztos stílusérzékekkel tanúsítja leginkább egy majdnem minden tájékozódási pontjától megfosztott korszak mélységes, benső bizonytalanságát” (123). Ilyeténképpen kétféle helyzetből is fakad a költői keresés készítése egy biztos létállapot iránt. Az egyik helyzet a korszaknak a nem csupán magyar történesekkel terhes állapota. (Orbán Ottó kötetében bő harmincesztendő versek is vannak, tehát jogos a korszak említése.) S hogy ez a kor valójában mit jelentett és mit eredményezett a magyar líratörténetben, azt bizonyára még hosszabb idő múltán lehet csak tisztán, tisztábban látni. A politikai-ideológiai koloncoktól megszabaduló irodalomkritika és irodalomtörténet-írás máris jelentős eredményeket hozott. Bizonyosnak mondható, hogy Orbán Ottónak (legalábbis e kötetére vonatkozóan) hasznára volt a tájékozódási pontokat nem ismerő korszak, illetőleg az, hogy nem kívánt a hivatalosság által kicövekelt lírai határban többé-kevésbé előírászerűen nézelődni, tapasztalni, gondolkodni, írni. Orbán költői kutatása más határokat, mezőket is megvizsgált, ami voltaképpen nyilvánvaló, hiszen a vonzódások és ellenszenvek világirodalmi antológiájának ez a természete. Pontosabban a költő természete mutatkozik meg, s e tény tartható a biztos létállapot utáni vágy második kiváltó összetevőjének. A költői én szemlélatómást kitartó módszerességgel törekedik arra, hogy összemérje magát a világlíra vonulatának csúcaival. Ez az összemérés könnyen fordulhatna kóros önértékelésbe – emberileg is, költőileg is. Azonban Orbán Ottó nem a lírai csúcsohhoz akar felnyújtózkodni, hanem azt a lírai magatartást, azt a (nem csupán lírai) gondolkodásmódot méri fel, amelyet a világirodalomban és a magyar irodalomban értékek tart. S amit értékek lát, legyszerűbben egy névsorral volna bemutatható, ez Homérosszal kezdődne az ősidőkben, és napjaink lírikusainak neveivel végződne. Van is ilyen névsor, időrendi táblázatként a verseskönyvben (128–35), s van betűrendes névmutató is (124–7). Az időrendi összeállítás, amelyben nemcsak költők szerepelnek, egyben ismerettár is, Orbán Ottó-féle, hiszen: „Goethe, Johann Wolfgang, német költő, író, miniszter; egy fényes, de hideg csillag; mondhatnánk úgy is, nagy reverenciával: – Öexcellenciája sajnos lángész” (129). S e reverencia végig érezhető az egész kötetben, de szerencsére nem akadályozza a költőt abban, hogy alkalmanként – nem is ritkán – ne vegye egészen komolyan a dolgokat, a megszólított költőket, illetőleg stíluszajátosságait, közvetve pedig gondolkodásmódjukat és világlátásukat. Így alakul ki az a lírai magatartásmód, amely a verseskönyv egészére jellemző, és amely lehetőséget ad Orbán Ottónak, hogy ne csupán stílusparódiákat írjon, hanem önálló érvényű költeményeket.

A *Melyben Balassi módján fohászkodik* (12–3) című versben például a Balassira emlékeztető szövegformai keretben – „Isten szabad ege, / madarak serege, / széljárta, tág fényesség – / legfényesebb nekem, / aki nagy betegem / az erkélyről nézek szét, / röptében bemérve / s szemmel kísérve / egy-egy csapongó fecskét...” – saját költői és emberi problémái hitelesednek: „tedd meg hát, hogy híved, / fölfoghassam műved / határtalan határát!” Hasonlóképpen van megírva a *Füst Milánhoz* és a *Sarkutazás*, mindkettőben a Füst Milán-i stílusmodor(osság) fráziskészletéből is fölkelhetők a szövegelemek: „hegyezheted füled”, „magad is jól tudod”, „bizonyos Menénusz”, „ne feledjük” stb. A verses egész, különösen a *Sarkutazás*, mely 1990-ben kelt, mintha egy mai Füst Milán-vers volna, hiszen csak a tárgyi kellékei mások, alaphelyzete a régi, ugyanaz, melyet Füst oly sokszor megírt: „s fejünk körül, ne feledjük, a tévé kékes fénye, / különben vas-

tömör sötétség.” Az *Arany János a múzeumkertben* (24–5) vers nem költői beszédmódban idézi Aranyt, ám idézi a költőóriást foglalkoztató kérdést, amely ezúttal Orbán Ottónak is probléma: „Dallal forgatni vissza a Föld kerekét? Kanári-reményt / kergetni a pesti parton? Mester a mesterek közt, / csengettyús varázsló, bármit csipog a vers, a héjja tovább köröz / a civilizált csirkeől fölött.” Némelykor nyelvi játék ihletője a felidézett költő, így: „A megálmodott rím: Hódolat Babits Mihálynak” (38), s maga a vers: „És akkor jött az Elemér-terem, / s egy kanállal telemérterem”; vagy másutt: *Johann Sebastian Bach: A fúga művészete* (W. S. emlékbukfenc), egy rész e darabból: „Hú de buksz te Buxtehude / Buxtehude hú de buksz te / Hú te Hú de buksz de buksz te”.

A különféle megoldású verstípusok feltárása és áttekintése a kötet és a költő megértésének egyik eszköze lehet. Más lehetőség erre a különféle témavonulatok minéműségéből való következtetés. Jóllehet, a „mindenség hatalma” valóban átszővi a verseket téma gyanánt, mellette számos más vonulat észlelhető. Talán a kisebbek közül való a lírai én létállapotával foglalkozó csoport – *Horatiushoz* (7), *Radnóti-emlékérem* (69), *Egy Tandori-vers avagy az öreg paternalista kivágja a rezet az ablakon* (110), *Viszonyunk a posztmodernhez* (120); a „lényegem nem én vagyok” (8) paradoxona persze nem csupán ezekben a költeményekben lelhető föl. Az ének vagy a dolgoknak lényege ugyanakkor folyton eltűnik a változó időben. A múlt, a régivé vált történések, állapotok iránti ragaszkodás talán ezért is foglalkoztatja nemegyszer a költőt: *Az orvodász jól megérdemelt pihenését élvezi* (6), *Vogelweide dallamára* (8), *Ballada a nagy modernekről* (11) stb. A dolgok elmúlása nem elegendő létfilozófiai alap gyanánt, tudja ezt Orbán Ottó is: „Ó jaj, hogy eltűnt minden [...] / Micsoda közhely ez! *(Vogelweide dallamára)*. Az idő múlásának következményei sem mutatnak a létkérdések megoldására módot vagy irányt, erről is számos helyen olvasható a szerzőtől is talán közhelynek tartott, mégis leírandó megállapítás: „izgágaságunk [...] megrázza az idő félkész épületét” (5), „s vér olajozza az úrben gördülő időt” (7), „az idő tó melyben hiába csapkod / az üstökös nyomor csóvjája” (19), „Az idő, mint az 5-ös út Kecskemét felől, Pest felé: egy-két hosszan kígyózó, zsidbatag község” (91), „ott, ahol már végképp más fényben tűnik föl a térben görbülő idő” (95). Az *idő* szónak az így kialakuló használati rendszere végül is a képalkotás révén ellensúlyozza a gondolati lírában szokásos használatából fakadó közhelyszerűséget tematikailag és képalkotástani szempontból. Némileg éppen ezzel függ össze (nem stílusértékre gondolva természetesen) a szó elértektelenedésének a kérdése, példaként: „Emberek mondanám / ha a szó és jelentése összefüggne még” (34). Másutt a képalkotás révén vehető észre, hogy a költő szerint értékét veszítette a szó: „Megrohad, ha győz, a jó ügy, / s habzik a szó, mint a lóhagy” (20). S ebben a világban, melyben a szó már nem sokat ér; „oda se neki ez irodalom / szófosás nem komoly dolog” (78), ámbár ebből az állapotból is születik valami: „Ó fennkölt szófosás avantgárd posztmodern” (35). Maga az avantgarde többször foglalkoztatja a költőt: „Hol Apollinaire? És hol az *avant garde*?” (11), „Ég a sugaraktól sebhelyes föld arca, / elült az avantgárd zajos kofa-harca” (26), *Az új avantgárdhoz* [cím] (108), *ottó és az avantgárd* [cím] (117). A költő némileg groteszkba fordított álláspontja végül az irányzatok fölé emelkedésről tanúskodik: „az én problémám tisztelt hallgatóság / egy egzisztenciális indíttatású stílusprobléma / a kurva anyját / hogy a helyzethez illő szavakat használjak / mint afféle költő” (117). Ugyanezzel kapcsolatban: „mind lefelé indultunk egy foghíjas sötét lépcsőn / irányzatokra való tekintet nélkül / a derekuktól fölfelé a saját kamaszkorukba pólyált stílusműmiák” (119), – s ez alighanem arra is utal, hogy Orbán

Ottó számára a stílus a lényeket beborító takaró, amely minden szépsége vagy tökéletessége mellett és ellenére mindössze eszköz a lény megőrzésére. Hasonlóképpen áll a dolog a posztmodernről szóló megnyilvánulásaiban. Az *Ulysses megüli a falovat* című versben a Pityu papagáj szajkózza (egyebek közt): „Éljen a posztmodern!” (36, kétszer); a *Viszonyunk a poszt-premodernhez* címűben az ellenpontot is megadja: „a céhhagyományok összeszorított fogú mestere vagyok, / megátalkodott klasszicista / (vagy ami még rosszabb, későromantikus futóbolond” (120), máshol „fajefü konzervatív”-nak mondja magát (119), s még a már említett időrendi összeállítás is tartalmaz némi fricskát: „Gauguin, Paul, francia festő, a posztimpresszionizmus egyik legfontosabb mestere (ez a poszt-, ez mintha ismerős lenne valahonnan...) (132). Ugyanakkor a „szöveg”-nek mint a mesterség termékének a céhhagyományú tisztelete mellett – „a dallam nem változtat szövegén” (59), „költészet szárnyas szövegek” (78) – a szöveggöltészet is megkapja az illő és méltányos reverenciáit: „Egy Tandori-vers avagy az öreg paternalista kivágja a rezet az ablakon (a szöveggöltészetnek, hódolattal)” (110). Másutt: „Újabban álmomban is versekkel csiklandozol. És nem is afféle ihletett, homályos-fényes szöveggöltökkel, de készre kalapált mondatokkal” (87); vagyis megint a stíluspólya másodlagosságáról vall, és közvetve a céhmesterség tudása mellett tesz hitet. A nyelvi humort is kihasználva hasonló véleményt vall: „Viszont ami a szöveget illeti, a szöveg-ellést, / kezdekem a nagy süvegemlést, / mert kimondani nem vagyok gyáva: / meg van ez csinyáva” (114).

Jelentős vonulat vehető észre, a költészet, a mesterség kifejtett sorozatából álló. „Mi tudható a mesterségünkről?” – kérdezi a költő *A mester átengedi műhelyét a démonoknak* (37), azután hol a „szöveg” szó használatával – „A szövegben aztán mind mélyebben csalódtam” (41) –, hol más szó használatával és ironiával, humorral vagy éppen komolyan szól a költészetéről: „Ó Költészet Lapockacsontja egy derűs henteskampón!” (53), „A művészet, a kéjsóvár liba” (54), „a vers kopár panelház” (66), „A józan észtlöháborítja, hogy a költészet nem való semmire” (77), „a szoba megtelt szénaszaggal / azt hittem ez a költészet / a hallható illatok” (85) és a többi.

Bizonyára hosszabb elemzést érdemelne annak megállapítása, hogyan kell szétválogatni, mi Orbán Ottónak, mi az ürügyként használt költőknek a líráról való véleménye, ám valószínű, hogy az utóbbiaknak nézetéből van valamennyi Orbán ars poeticájában. Ezt az ars poeticát jelen századunk végének élethangulata jócskán befolyásolja: „Dehát, mondd csak, világ ez még? Hol vannak a nagy koreszmék?” (22), „a huszadik század vége, / a teljes szétrothadás kora” (121), azonban – erre az egész verseskönyv is bizonyíték – nem teszi a költőt hitetlenné, hiszen a költészet hatalmát dicséri a szétrothadással szemben. Számos helyen beszűrődik a költő lírájában az elmúlt néhány év eseménytörténetéből is, és ez is segít megismerni a szerző véleményét több mindenben, így: „Csoóri vagy Konrád / kis ország kis ország / pártok és porták / kis ország kis ország” (102), „Ma más a fontos: / híg szó, mit a programpont fos; / hangod elnyelik. / Mezítlábas magyar költő, / a tengerbe vizet töltő, / sült bolond vagy, hogyha gondal írod verseid” (98). Persze szélesebb körbe is van kitekintés: „lassan fordul a föld klimaxos vércsekarmain / a nyomor foglatában a hét hamiskó évtized / recsegő taftuszálya a százados bukás” (104), és az ezekkel az évtizedekkel kényszerből is, árulásból, önként is rokon magyar viszonyok is beszüremkednek. „szabad polgár a pártállam korából” – jelzi emberi és költői méltósága mindenekfölöttiségét (igaz: groteszk helyzetbe rejtve, az *ottó és az avantgárd*ban), s e méltóságba „az államrend belesápad de ameddig teheti / igyekszik úgy viselkedni mintha nem értené” (119). A nemcsak Magyar-

országot érintő változások párhuzamát Orbán Ottónak az a verse mutatja, amelyet Konsztantinosz P. Kavafisz azonos című költeménye parafrázisának lehet venni: *A barbárokra várva*. „Miért tolongunk itt, a város ócskapiacán, / hol romlott hal és romlott eszme búzlik?” (29) – indítja a verset, s az 1991-ből keltezett költeményben a mai élet mozaikképei közt várja a nép a barbárok tankjait, hiszen megszokta volt ittlétüket... S míg Kavafisznál a római kornak és életnek megoldhatatlan kérdéseire a barbárok lennének a megoldás – mint írja: „S most – vajon barbárok nélkül mi lesz velünk? / Ők mégiscsak megoldás voltak valahogy...” (*A barbárokra várva*. Versek. Fordította Somlyó György és Vas István. Budapest, 1968. 91) – itt: „Van megoldás. Vannak barbárok. Mi magunk vagyunk azok.” Egyelőre ezt a keserű megállapítást teszi a szabad polgár (a pártállam kora után, a nem egészen testvéri tankok kora után), visszafordítja a romlást, kimondva a bajt, a rettenetet, amint egykor Illyés Gyula mondatnyi verse. S éppen ezzel a kimondással csillan föl a reménység sok helyen, így az „Illyés Gyula hangfelvételről az *Egy mondatot mondja* című vers befejezésében: „mulathass a reménnyel, / egy szívverésnyi fénnel” (64). A reményt sugallja az a vers is, amely a könyv utolsó előtti darabja, s amelyet a kötetkompozíció szabálya miatt követ a záróvers (*A mesterségről*), ebben a József Attila-i reminiscencia a megelőző költemények sorától kap hitelt. Az utolsó előtti vers: *A magyar népdalhoz* (121), ez valóságos záróköve annak a költői tartásnak, amelynek eredménye a teljes kötet; záróköve, hiszen a Kodály Zoltán-i felfedezést, a magyar népdal (és népzene) művészi mércéül állíthatóságát, a mindenség magyar szemmel való látását, a minden gondban való biztos eligazítást, menedéket jelenti. Emberséget és magyarságot.

Orbán Ottó költői nyelve a mai magyar nyelvhasználat számos olyan elemével él, amely a méglya régi korokat és költőket azonnal napjaink látásmódjával és e látásmód mögötti szemlélettel – ha van ilyen – jeleníti meg. A mai életmódra rárajzolt múlt vagy a múltra rámintázott ma például sok-sok egyéb mellett a *csaj* (8), az *oké* (8), a *kempingszék* (13), a *kamionsofőr* (23) használatában jelentkeznek. A legutóbbi szó a „Petőfi” című versben van; a Petőfi-líra átírását (vagy újraírását, sőt továbbírását) Makkai Ádám is megkísérli újabban – l. *Jupiter szeme*. Összegyűjtött és válogatott versek. Héttorony Könyvkiadó, Budapest, 1991. Vö. Büky László: *Életünk XXX* [1992], 1062–7; Elekfi László: *Polisz 8*. megjelenés [1993], 22–4 –, azonban más indítatásból. Visszatérve Orbán Ottó szóhasználatához: *Volkswagen* (16), *diesel* (16), *délutáni csúcs* (58), s ezek mellé tehető egy Füst Milán-versbefejezés átírásában „a tévé kékes fénye” (46), továbbá a *jó tévéarcra vágják* szerkezet (14). Megjelenik a *DNS* betűszó (7), a zsargon jellegű *honorár* 'tiszteletdíj', a nyelvjárási eredetű *kamuti* 'irigy, ügyefogyott' (19), a tájnyelvi színezetű *rosses* (53). S ez utóbbi szó kapcsán említhetők egyes, köznyelvi és a szótári minősítések szerint jobbra vulgáris kifejezések, mint a *nagy gáz* [*van*] (6), *Mégsem adom föl a meccset* (8), *forog a sírjában* (38), *ez nem jön össze* (77), a *francba* (113) *veri a faszát* (117). E legutóbbi szerkezet átvezet azokhoz a szavakhoz, illetőleg kifejezésekhez, amelyeket az irodalmi nyelvre épülő, de immár több évtizedes kort megérő értelmező szótár általában durvának minősít. Effélékről van szó: *elcsesz* (105), *fingerjű* (33), *fasz* (46, 117), *kurva* (6, 29, 117–8), *kúr* (32), *segg* (15, 53, 108, 120), *seggfej* (77, 120), *seggre ül* (99), *szar* (15, 42, 117), *szarházi* (36), *szófosás* (35). (A felsorolás nem teljes!) Többször ironikus felhangja van ezeknek a kifejezéseknek, néha filozofikus magyarázattal is találkozhatni: „Botrány nappal néven nevezni azt (a szakszóként csak a kurva / szájába illő megnevezésről a szótár zárójelben közli: *durva*), / ami éjszaka természetes kelléke

az Énekek Énekének, // a két testrészt, mely egymást megérezve nedvedzik s föláll - / nincs szavunk arra, ami közönséges, mint az élet”, *Apokrif Baudelaire-szonett: A Hiéna* (29). Ez a szó- és kifejezéshasználát azonban szerencsére nem rántja vulgáris szintre az Orbán Ottó-verseket, inkább a mai magyar társadalomnak a - ne firtassuk, miként alakult ilyenre (is) - nyelvhasználatát a maga élő (nyelvi) természetességében emeli át lírájába mintegy elfogadhatóvá téve. Mindenesetre elfogadhatóbbá, mint például Major-Zala Lajos a *Betűk homokon* (Pécs, 1994) című verseskötetének efféle anyaga, amely nem mutat szerves lírábaépülést. Egyébként a legújabb magyar líra e tárgybeli stílus-tulajdonságai még alig vannak feltárva, jóllehet, a jelenség nem egy költőnél mutatkozik. Orbán Ottó költői nyelve - részben a kötet egészének felidéző-megidéző jellege következtében - szavakat és kifejezéseket a magyar szépirodalmi nyelvhasználatnak a közelebbi és a távolabbi múltjából is alkalmaz, bár ezek sem ütköznek ki annyira, hogy a keresettség vagy a modorosság hatását keltsék. Némelykor ezt azzal éri el a költő, hogy megváltoztatja az eredeti szövegdarabot: „felhőbe vonja jókedvünk delét” (13), ennek eredetije Vas Istvánnak a Shakespeare-fordításából való („York napsütése rosszkedvünk telét / Tündöklő nyárrá változtatta át”). Ugyanúgy található Kassák Lajostól való nyelvi szerkezet - „és fejünk fölött végleg elrepül a nikkal szamovár” (119) -, mint a Kazinczy Ferenc alkotta *borág* szó. Kazinczy e szavát, melyet 1809-ben s egyébiránt második szonettjában írt le először, nem mindenki fogadta egyetértéssel a kortársak közül. A 'venyige' jelentésű költői metafora alkalmazása ennek ellenére napjainkig tapasztalható. Madách Imre, Arany János, Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, Tompa Mihály, Jókai Mór, Juhász Gyula, Füst Milán, Vas István, Sárközi György, Lakatos István, Parti Nagy Lajos használta a szót. - Orbán Ottó a *Kosztolányi sírja* című szonettban él vele: „savanyú díjjal vár az agg borág” (38). Az efféle szóhasználati apróságok is jelei a magyar líra folyamatosságának. Orbán Ottó költői nyelvének ezek a korántsem alaposan áttekintett jellemzői bizonyára meglehetősen tudatos stílusalakítás nyomán jönnek létre, hiszen abból a köznyelvi közelebből, amelynek több eleme főntebb szóba került, nem választja be verseinek nyelvi anyagába az úgynevezett divatszókat, a rétegnyelvi közhelyeket. Ha igen, a szöveggörnyezetben valaminő ironikus vagy műpátoszi felhang figyelmeztet: „Az államgépezet markáns egyéniségre vágyik” (14), „ordító naivitás, / a prófétáké, mely az örület / útján mozdítja elő a föl-vállalt ügyet” (106). A *markáns* és a *fölvállal* a publicisztikai nyelv kedvenc szavai az utóbbi években. Az is a költő stílusérzékét mutatja, hogy a szerelem témaköre kapcsán többnyire nem a vulgáris megoldásokat választja, l. *Catullus*hoz (9), *Apokrif Baudelaire-szonett: A Hiéna, Elégia - A háttérben angyalok állnak* (31). A vulgáris lehetőségeken való felülemelkedés összefügg az eredeti szóképalkotással más stílusesszók használátát nem említve. Tudja a költő, hogy „nincs szavunk arra, ami közönséges, mint az élet”, s a megoldás egyúttal megszünteti a közönségességet: „surlódunk, forgunk egymáson, a pórusaink mind nyitva, / s a testetlen molnár, a gyönyör ki-be jár rajtunk, amíg mi lánglítotté őrljük a semmit...” (31). Nemcsak ehhez hasonló teljes kép, hanem sok eredeti metafora, metonímia volna idézhető, néhány példa: „fűnyírógép legel” (28), „az emberi meztelenség izzó vaskályhája” (32), „az illúziók szappanhabja” (51), „itatja a könyörület” (uo.). Rossz képet, katarézist talán az „eleven hússötétbe hasító fényeke” (9) kapcsán lehetne emlegetni, itt a *hússötét* hapax legomenon miatt nem simul össze az ige-függvény második vonzatával, a *fényekével*, amely szó ugyancsak egyéni leleménynek látszik. Egy másik teljes képben a *nap* szóhoz kapcsolódó képzettársítások szokásos

halmaza teszi bizonytalanná az alapmetaforát: „S a fekete ég aljára a hajnal / kiteszi új napunk izzó mínuszjelét” (84). A hajnalban előbukkanó napkorongot némi töprengéssel lehet a mínuszjel egyeneseként elfogadni. Nem a verseknek, a kötetté formálásnak szeplője, hogy két résztéma, igaz szinonimikusan, egymáshoz közel ismétlődik: „az ipari gonosztettek kollektív ürüléke” (50) és „Az eszme-vezetékek törött csőrendszeréből / ipari bűn, penészszag és rákhalál szivárog” (52).

A kötet végigolvasása után címének jelentése új tartalmat is nyer: ezek a versek nem csupán a költészet hatalmáról szólnak, e költeményekben magukban is bennük van palackba zárt dzsinn gyanánt a költészet hatalma. *(Kortárs, 1994.)*

Büky László